

Іваничко Інна Іванівна

Ужгородський національний університет

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК БАГАТОАСПЕКТНЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ПОНЯТТЯ

Сучасний світ характеризується глобалізацією економіки, зростаючою мобільністю та швидким розвитком комунікації. У процесі таких суспільних відносин одним із найбільш суттєвих явищ й поведінкових характеристик у взаєминах між окремими особами, в сім'ї, в освітньому просторі має бути толерантність. Формування толерантності посідає важливе місце серед основних завдань оптимізації освітнього процесу провідних європейських держав. Проблема актуалізується у національному освітньому процесі як центральна.

Значущість толерантності в сучасному житті спричинила необхідність створення в педагогічній науці «педагогіки толерантності», яка досліджує сутність толерантності, шляхи її втілення в суспільну практику як соціальної норми та цінності, як принципу міжособистісної та міжгрупової взаємодії.

Толерантність стала предметом вивчення педагогів, психологів, філософів і спеціалістів інших галузей. Проте вчені не мають єдиного погляду на трактування суті терміну «толерантність», оскільки вважають різним походження і розвиток толерантності як якості особистості. *В науковий ужиток увійшло. у XVI ст. за часів Нантського едикту 1598 р.*

Сам термін «толерантність» вперше з'являється в латиській мові, в якій існують два дієслова із значенням «терпіти»: «pati» і «tolerantia». Перше означає смирення, терпіння, друге – не просто смиренне терпіння, а як стійка активна позиція людини, добровільне перенесення страждань.

Відповідно до Декларації принципів толерантності, схваленої Генеральною конференцією ЮНЕСКО (1995), «...толерантність означає поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості...» [1].

У античній філософії Аристотель толерантність співвідносив з цілим рядом інших феноменів або понять, серед яких особливий серединний душевний склад. Для Платона це соціальна згуртованість, Г. Лейбніц розглядав толерантність як ступінь згоди між людьми, Дж. Локк – віротерпимість, а для І. Канта толерантність виступала як доброта. У сучасних філософських концепціях толерантність згадується в зв'язку з проблемами лібералізму, національної ідентичності та мультикультуралізму.

У сучасній філософії найбільш глибоко проблеми толерантності розробляються М. Хом'яковим («Толерантність: парадоксальна цінність»), В. Лекторським («Про толерантність, плюралізм і критицизм»), який розробив філософські моделі толерантності, створив класифікації цього явища; Н. Кругловою (вивчала генезис та типологію толерантності), Е. Магометовой (розглядала толерантність як принцип культури) та ін.

Толерантність розглядають як партнерство у спілкуванні, як суб'єкт-суб'єктну взаємодію (І. Бех, А. Петровський), формування культури діалогу (М. Бахтін, В. Біблер), формування установок толерантної свідомості (О. Асмолов, Г. Солдатова, Л. Шайгерова), як здатність індивіда без заперечення та протидії сприймати чужі думки, стиль життя, характер поведінки та інші особливості, що в сумі складає основу відмови від агресії (С. Бондирева, Д. Колесов).

Виділяють чотири основні методологічні підходи до розуміння толерантності:

– аксіологічний підхід пояснює толерантність як «цінність-в-собі» (Г. Маркузе, П. Ніколсон) або, принаймні, як одну з цінностей ліберальної демократії;

– ідеально-типовий підхід, прихильники якого (Дж. Ролз та інші представники деонтологічного лібералізму) бачать у толерантності певний моральний ідеал, до досягнення якого суспільству необхідно прагнути. Цей підхід бере свій початок від нормативно-раціоналістичного погляду Е. Канта на толерантність, заснованого на концепції природних невідчужуваних індивідуальних прав;

– онтолого-історичний підхід розглядає толерантність як певний спосіб співіснування груп в історії. Такий підхід використовує М. Уолцер у своєму дослідженні, присвяченому п'яти режимам толерантності;

– конфліктний дослідницький підхід до толерантності детально розробляють Ш. Муфф, Ж. Лаклан, Б. Капустін. Згідно з ним, толерантність – це не скасування боротьби, не протилежність їй, а ніщо інше, як боротьба в певних межах, які не можна визначити апріорно, оскільки їх формує практика боротьби.

Розглядаючи феномен толерантності, Г. Бардіер стверджує, що суб'єкти толерантності — це суб'єкти основних видів людської діяльності (спілкування, пізнання, праці та ціннісно-орієнтаційної діяльності), що задає соціальний контекст значущості відмінностей, а об'єкти толерантності — це носії відмінностей (ситуації, люди) [2].

Дослідниця Г. Солдатова виокремлює чотири основні ракурси толерантності: психологічну стійкість; систему позитивних установок; сукупність індивідуальних якостей; систему особистісних і групових

цінностей. Цікавим є її погляд на критерії толерантності, як-от: рівність; взаємоповага, терпиме ставлення до різних груп; рівні можливості для участі в політичному житті всіх членів суспільства; свобода віросповідання; співпраця і солідарність у вирішенні загальних проблем; позитивна лексика тощо [3].

Дослідники О. Орлов та О. Шапіро диференціюють розуміння феномена толерантності, до складу якого належать: природна толерантність — відвертість, допитливість, довірливість — властива маленькій дитині, асоціюється з якостями її Я (толерантність типу А); моральна толерантність — терпимість, асоційована з особистістю (зовнішнім Я людини), тобто (толерантність типу Б); етична толерантність — сприйняття, довіра, асоційована з сутністю або внутрішнім Я людини (толерантність типу В) [4].

У своїх дослідженнях С. Щеколдіна виокремлює кілька рівнів толерантності: цивілізаційний (відсутність насильства в контактах різних культур і цивілізацій); міжнародний (умови співпраці та мирного співіснування держав незалежно від їх величини, економічного розвитку, етнічної та релігійної приналежності їх населення); етнічний (терпимість до чужих способу життя та звичаїв, традицій, думок, ідей); соціальний (партнерська взаємодія між різними соціальними верствами суспільства, його владними структурами, коли визнається необхідність такого співробітництва і повага до позицій сторін) та індивідуальний (повага до 193 іншої особи, розуміння того, що існують погляди, відмінні від власних).

Аналіз різних підходів до поняття «толерантність» вказує, що науковці розглядають її як соціальну цінність, норму соціального життя, принцип людських взаємин, поведінки та якості особистості.

Отже, констатуємо, що толерантність – багатоаспектне поняття, воно може розглядатися з одного боку як ціль і результат виховання, яке супроводжується формуванням певних моральних позицій, а з іншого – моральна якість особистості, яка виявляється у характерній поведінці і вчинках.

Список використаних джерел

1. Декларації принципів толерантності // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 3/4. – С. 175-179.
1. Барднер Г.Л. Социальная психология толерантности / Г.Л. Барднер. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2005. – 120 с.
2. Солдатова Г.У. Жизнь в мире с собой и другими: тренинг толерантности для подростков / Г.У. Солдатова, Л.А. Шайгерова, О.Д. Шарова. – М. : Генезис, 2001. – 112 с.
3. Миракян З. Х. Проблема толерантности в межличностном общении / З. Х. Миракян. – Режим доступа: http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2009/VI/uch_2009_VI_00016.pdf

Куліченко Тетяна Сергіївна

Запорізький національний університет

Науковий керівник: Бойко Ганна Валентинівна, кандидат психологічних наук, доцент

Запорізький національний університет

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

Державний розвиток України, на сучасному етапі, характеризується складністю, неоднозначністю, а в ряді випадків і суперечливістю, що зумовлено низкою зовнішніх і внутрішніх факторів, що мають суб'єктивний і об'єктивний характер. Перемоги у сфері реформ залежить від наявності ефективного суспільного механізму регулювання і забезпечення порядку загалом.

Відомо, що будь-які суспільні зрушення, які відбуваються за допомогою соціальних проєктів, мають ефективніший вплив на суспільство за умови їх належного наукового забезпечення. Ситуація, що зараз склалася в країні, свідчить, що вкрай необхідно наукове осмислення комплексу соціально вагомих проблем, зокрема соціальної відповідальності.

Тому метою дослідження є пошук початку розуміння соціальної відповідальності в суспільстві, а також яким чином воно змінювалось впродовж історичного розвитку.

Розвиток соціальної відповідальності в суспільстві став багатомірним процесом, який був не минулим. Феномен соціальної відповідальності можна порівняти з розвитком самого людства. Припустимо, що суспільство би виникло, але йому не був би притаманний розвиток, то імовірно, воно швидко загинуло, бо не змогло б пристосовуватися до змін.

Життя, людське існування та існування суспільства будується лише за допомогою розвитку. Тому джерелом розвитку є не зовнішній поштовх, а внутрішня суперечка всіх явищ і процесів. Внаслідок цього, розвиток – це саморух [1].

Для зазначення розвитку суспільства, як соціальної складової найчастіше використовують термін «сталий розвиток» (англ. – sustainable development), який сьогодні починає сприйматися в усьому світі як універсальне поняття, як модель цивілізованого розвитку, сталий також означає життєдайний, безпечний та корисний для людей, кожної окремої особистості та суспільства в цілому.